

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

АВГУСТИН РУСЛАН РОСТИСЛАВОВИЧ

УДК 332.133.6:330.3:64

**ТРАНСФОРМАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ
СОЦІАЛЬНО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ**

Спеціальність: 08.10.01 – Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі державного і муніципального управління Тернопільського державного економічного університету Міністерства освіти та науки України.

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор
Мельник Алла Федорівна,
Тернопільський державний економічний університет, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри державного і муніципального управління
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
Новіков Валерій Миколайович,
Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, завідувач відділу соціальної інфраструктури
- кандидат економічних наук
Пушак Ярослав Ярославович,
Інститут регіональних досліджень НАН України, старший науковий співробітник відділу методології та транскордонної статистики
- Провідна установа:** Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України, відділ регіональної політики

Захист відбудеться “03” листопада 2006 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.154.01 в Інституті регіональних досліджень НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту регіональних досліджень НАН України за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Автореферат розісланий “29” вересня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Жовтанецький В.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Однією із складових проблем науки регіональної економіки є пошук рішень щодо інтенсифікації здійснення процесів трансформації сфери послуг у регіоні. Постулюється, що розв'язання цієї проблеми не тільки забезпечить приріст валової доданої вартості у регіоні, але й сприятиме підвищенню рівня життя населення. Пошук її рішень здійснюється багатоаспектно: через теорію впровадження ринкових відносин, теорію роздержавлення і приватизації та ін. Вагомий внесок у загальні теоретичні надбання науки регіональної економіки і розвитку сфери послуг зокрема зроблено у наукових працях Амоші О.І., Долішнього М.І., Злупка С.М., Беленького П.Ю., Бойка Є.І., Крикавського Є.В., Кузьміна О.Є., Мельник А.Ф., Ліпич Л.Г., Пили В.І., Побурка Я.О., Полуянова В.П., Прокопенка М.Т., Михасюка І.Р., Швеця В.Я., Садової У.Я., Куценко В.І., Новікова В.М.

У працях названих та інших авторів досліджуються проблеми приватизації державної і комунальної власності у сфері послуг як виду економічної діяльності регіону, як проблеми підвищення ефективності управління сферою послуг через децентралізацію функцій управління, як проблеми регіонального управління розвитком сфери послуг, соціально-економічного розвитку регіону зокрема. Разом з тим, недостатньо висвітлюються проблеми управління процесами функціонування і розвитку сфери соціально-комунальних послуг з врахуванням процесів ринкових відносин між виробниками і споживачами послуг, конкуренції між виробниками послуг, соціальної відповідальності регіональних органів влади за рівень і якість послуг, що виробляються у регіоні. Актуальність вирішення цих проблем обумовила вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Результати досліджень, виконаних автором, є складовою частиною держбюджетних тем кафедри державного і муніципального управління “Організаційно-економічний механізм реформування і розвитку економіки регіону в умовах перехідного періоду до ринкових відносин” (ДР 0101U000260) напрямку “Удосконалення організаційних структур та функціональних механізмів управління економічним і соціальним розвитком території”; “Дослідження методологічних засад державного регулювання економіки на макро- і мезорівнях” (ДР 0104U000406), напрямку “Дослідження методологічних засад управління комунальною власністю”; “Дослідження теорії та розробка методологічних засад організації управління та регулювання розвитку муніципальних утворень” (ДР 0104U000405), напрямку “Дослідження механізмів управління галузево-функціональними комплексами на території муніципальних утворень”.

Мета і основні завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо здійснення процесів трансформації сфери соціально-комунальних послуг регіону. Для досягнення цієї мети вирішувались наступні

завдання:

- дослідження організаційно-економічних особливостей економічної трансформації як методу вирішення складних господарських явищ;
- виявлення особливостей сфери соціально-комунальних послуг як об'єкту організаційно-економічної трансформації;
- розробка системних засад проведення трансформації сфери соціально-комунальних послуг;
- аналіз процесів трансформації сфери соціально-комунальних послуг у регіоні;
- розробка пропозицій щодо делегування права власності на засоби виробництва;
- розробка пропозицій щодо делегування права виробництва соціально-комунальних послуг;
- удосконалення методів регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері соціально-комунальних послуг;
- вдосконалення методології моніторингу виробництва і споживання соціально-комунальних послуг.

Об'єктом дослідження є процеси управління ринковою трансформацією регіонального комплексу соціально-комунальних послуг.

Предметом дослідження є теоретичні положення і методичні рекомендації щодо здійснення процесів трансформації сфери соціально-комунальних послуг у регіоні.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань в роботі використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, методи аналізу і синтезу – для класифікації видів комунальних послуг, методи логічного узагальнення – для визначення сутності інформування поняття "соціально-комунальні послуги", методи статистичного аналізу – для оцінювання стану і тенденцій розвитку комунальних послуг у регіонах України, методи індексного аналізу – для здійснення відносних оцінювань комплексу соціально-комунальних послуг у регіоні і їх порівняння з оцінками комплексу комунальних послуг в інших регіонах.

Інформаційною базою дослідження були інформаційні матеріали Державного Комітету статистики України, Головних управлінь статистики у Львівській та Тернопільській областях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розвитку теоретичних положень визначення сутності категорії "комплекс соціально-комунальних послуг регіону", як об'єкту соціального та економічного управління, формулювання напрямків трансформації соціально-комунальних послуг стосовно ринкових умов господарювання. Зокрема:

1. Вперше:

- запропоновано визначення поняття "соціально-комунальні послуги регіону", як послуги, виробництво і споживання яких здійснюється у регіоні суб'єктами господарювання усіх форм власності;

- запропоновано методологічні засади організації статистичного оцінювання і моніторингу стану розвитку соціально-комунальних послуг за групами комплексу послуг.

2. Удосконалено:

- класифікацію напрямків трансформації комплексу комунальних послуг регіону, серед яких виділено виокремлено наступні: організаційно-методичне управління, делегування права виробництва комунальних послуг;
- класифікацію комунальних послуг регіону за ознакою функціональної необхідності. Виділено три найважливіші види функціональних послуг: соціально-комунальні послуги нагальної необхідності; соціально-комунальні послуги з реалізації потреб забезпечення соціального функціонування населення і громади; соціально-комунальні послуги з реалізації потреб організації виробничої діяльності;

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність отриманих результатів полягає в удосконаленні формулювання основних положень понятійного апарату теорії управління соціальними і комунальними послугами та методологічних засад трансформації сфери соціально-комунальних послуг у регіоні. Цьому сприяють сформульовані автором визначення понять "соціально-комунальні послуги регіону", розроблена класифікація соціально-комунальних послуг, класифікація напрямків трансформації соціально-комунальних послуг, методологічні засади здійснення трансформації окремих видів послуг.

Робота має теоретичне і практичне значення. Про високе практичне значення одержаних результатів свідчить їх впровадження в практику роботи головного управління економіки Тернопільської обласної державної адміністрації при формуванні основних показників програми соціально-економічного розвитку Тернопільської області на 2007 рік (довідка № 04/7-369 від 18.05.2006 р.), виконавчого комітету Тернопільської міської ради при розробці програми соціально-економічного розвитку м. Тернополя на 2006 рік (довідка № 823/06 від 03.07.2006 р.). Окремі положення дисертації використовуються у навчальному процесі Тернопільського державного економічного університету при викладанні дисципліни "Муніципальний менеджмент" (довідка № 124-06/1157 від 05.07.2006 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною працею, а нові наукові результати, які винесені на публічний захист, отримані одноосібно автором. Внесок здобувача в колективні наукові праці конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів. Результати дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися і отримали позитивну оцінку на науково-практичній конференції "Ефективність державного управління" (Регіональний аспект) 22 січня 2001 р. м. Львів ЛФ УАДУ; першій міжнародній науковій конференції студентів та молодих вчених "Управління розвитком соціально-економічних систем і глобалізації підприємництва, стале економічне зростання"

(Донецьк: ДонНУ, 2001); другій міжнародній конференції молодих вчених “Управління розвитком соціально економічних систем” (ДонНУ, 2002).

Наукові результати дослідження доповідались, обговорювались і отримали позитивну оцінку на наукових семінарах кафедри державного та муніципального управління Тернопільського державного економічного університету.

Публікації. Основні положення дисертації достатньою мірою відображені у фахових та інших наукових виданнях. За результатами наукових досліджень опубліковано 15 наукових праць, з них 10 – у фахових виданнях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основна частина роботи містить 194 сторінки тексту, включає 3 таблиці, 8 рисунків. Список використаних джерел нараховує 107 назв.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

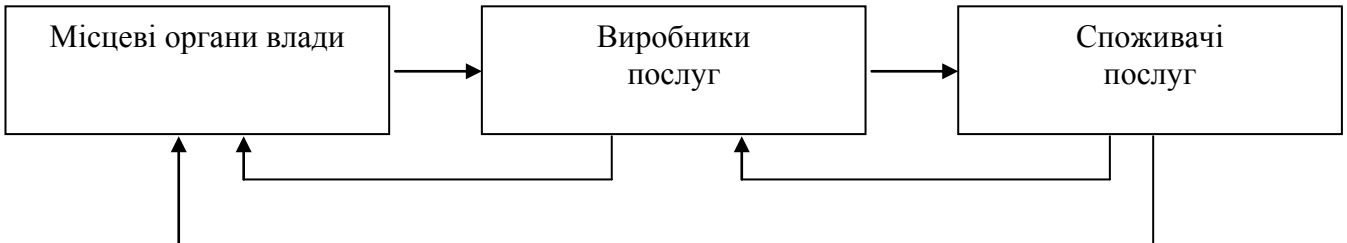
У **Вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, описано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, теоретичну і методологічну базу, розкрито наукову новизну, практичне і теоретичне значення результатів.

У **першому розділі “Теоретичні засади трансформації комплексу соціально-комунальних послуг регіону”** сформульовано поняття “соціально-комунальні послуги” та “регіональний комплекс соціально-комунальних послуг”, розкрито сутність категорії “трансформація”, як сукупності методів підвищення ефективності діяльності галузей економіки у зв'язку з впровадженням ринкових відносин, розкрито сутність комплексу соціально-комунальних послуг як об'єкту управління і об'єкту трансформації, сформульовано засади здійснення трансформації соціально-комунальних послуг, виходячи із необхідності підвищення економічної ефективності діяльності виробників комунальних послуг та підвищення рівня забезпеченості послугами мешканців регіону.

У зв'язку з неоднозначністю формулювання поняття “комунальні послуги” на основі аналізу теоретичних положень з пояснень і організації комунальних послуг як об'єкту управління у дисертації за основу визначення цього поняття взято функціональний підхід, тобто підхід, при якому комунальними послугами називаються ті, що виробляються комуною, муніципалітетом, територіальною громадою. Враховуючи, що в існуючій практичній діяльності до комунальних послуг здебільшого відносять послуги, що виробляються інженерно-господарськими структурами з постачання води, тепла і т.п. у дисертації запропоновано термін “соціально-комунальні послуги”. Соціально-комунальними послугами названо послуги, що виробляються і споживаються за місцем проживання або праці населення і здійснення яких відбувається при організаційному, фінансовому тощо сприянні місцевих органів влади. Відповідно, сферою соціально-комунальних послуг регіону

названо матеріальні, економічні, правові, інформаційні відносини, що здійснюються у системі відносин між виробниками споживачами та місцевими органами влади (див. рис. 1):

Рис. 1. Система відносин у сфері соціально-комунальних послуг регіону

Сукупність соціально-комунальних послуг, стан і якість виробництва яких є предметом діяльності місцевих органів влади, запропоновано структурувати на три групи: послуги першої життєвої необхідності; послуги із забезпечення соціальних потреб населення і територіальної громади; послуги із сприяння економічній діяльності. Детальніша структуризація соціально-комунальних послуг показана на рис. 2.

Враховуючи результати роздержавлення і приватизації у регіонах України функції соціально-економічних послуг реалізуються суб'єктами господарювання різних форм власності – державної, комунальної, приватної. Основу них складає комунальна власність.

Комунальна власність є основою економічної незалежності і самостійності місцевого самоврядування, оскільки отримання плати за користування комунальним майном є основним джерелом поповнення місцевого бюджету. Таким чином в органів місцевого самоврядування з'являється можливість проведення активної політики в галузі підвищення ефективності організаційної і виробничо-господарської діяльності на благо територіальних громад.

Комунальна власність є одним із основних інструментів соціального захисту і підтримки населення територіальної громади.

Комунальна власність – це та економічна база, за допомогою якої з'являється можливість покращувати і полегшувати умови життя місцевого населення. Так, існування муніципальної власності в Великобританії та Німеччині ще в XIX ст. сприяло зміні умов праці робітників підприємств (скороченню робочого дня, підвищенню заробітної плати, зниженню дитячої смертності). Муніципальні органи влади брали на себе значну частину витрат по утриманню недієздатних членів суспільства (дітей, престарілих, інвалідів).

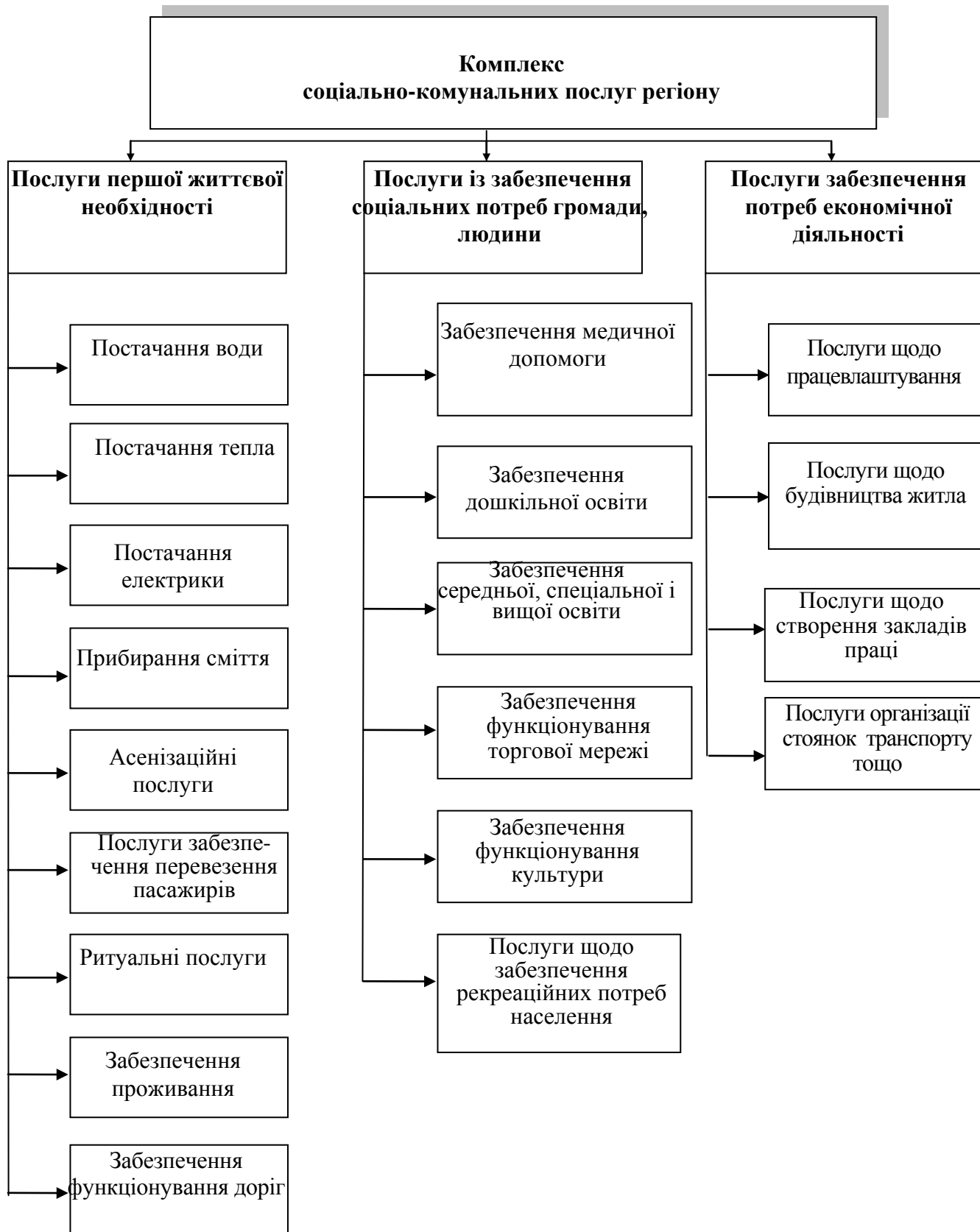

Рис. 2. Класифікація видів соціально-комунальних послуг регіону

Таким чином, об'єктивна необхідність функціонування комунальної власності обумовлена потребою виражати інтереси територіальних громад, та створення умов для децентралізації управління і розвитку місцевого самоврядування. Але інтереси громад можуть реалізовуватись лише тоді, коли є економічна основа – власність. Такою основою в даному випадку є комунальна власність.

З переходом економіки України на ринкові відносини виникла велика потреба підвищення ефективності сфери виробництва комплексу соціально-комунальних послуг у регіоні. У дисертації сформульована мета здійснення цього процесу, яка є подвійною:

- 1) підвищення рівня комфортності отримання соціально-комунальних послуг населенням регіону;
- 2) підвищення економічної ефективності підприємств, що здійснюють виробництво соціально-комунальних послуг.

Для реалізації цієї мети необхідним є проведення трансформації соціально-комунальних послуг регіону. Враховуючи наявність неоднозначності у трактуванні поняття “трансформація” у дисертації на основі аналізу літературних джерел та законів України з проблем впровадження в економіку України ринкових відносин сформульовано визначення наукового і прагматичного поняття “трансформація суб'єкта господарювання”. Трансформацією суб'єкта господарювання (підприємства, галузі, регіону, економіки держави) названо сукупність організаційних, економічних, технічних, технологічних та інших дій, заходів, методів, застосування яких зумовлює перехід від одного етапу виробництва продукції і послуг до іншого (нового, ефективнішого) в межах заданої (традиційної) місії суб'єкта господарювання.

У дисертації структуровано напрямки трансформації комплексу соціально-комунальних послуг регіону на три групи: організаційно-економічні, правові та технічні. Сформульовано основні засади здійснення організаційно-економічної реструктуризації комплексу соціально-комунальних послуг регіону, які показано на рис. 3.

У другому розділі “Аналіз процесів трансформацій комплексу соціально-комунальних послуг у регіоні” зроблено оцінювання процесів утворення об'єктів комунальної власності в Україні і у Тернопільській області, процесів приватизації комунальної власності та делегування права діяльності на виробництво комунальних послуг.

Рис. 3. Класифікація основних напрямків організаційно-економічної трансформації комплексу соціально-комунальних послуг регіону

У дисертації зроблено оцінку тенденцій трансформації комплексу соціально-комунальних послуг. Зокрема, визначено, що має місце зростання кількості об'єктів ЄДРПОУ комунальної власності, як результату роздержавлення. За сім останніх років їх кількість збільшилася в 1,66 рази. Відповідно зріс економічний потенціал муніципальних утворень у регіоні (табл. 1). Однак, реалізація цього потенціалу залишається недостатньою. Свідченням цього є перевищення витрат над доходами підприємств. Так, у Тернопільській області в середньому на одну гривню реалізованої продукції (робіт, послуг) витрати комунальних підприємств склали 103,6 копійок.

Таблиця 1

Результативність суб'єктів господарювання за формами власності у Тернопільській області у 2004 р.

	Всього	За формами власності		
		державна та державна корпоративна	комунальна	приватна
1. Кількість суб'єктів господарювання, одиниць	18577	1437	24667	14673
2. Чистий прибуток, тис.грн.	6075,2	1210,8	-5181,4	10045,8
3. Результат від операційної діяльності, тис.грн.	118815,2	13492,9	-5326,3	110648,6
4. Витрати операційної діяльності, тис.грн	4049148,2	435601,2	150095,3	346345,7
5. Рівень рентабельності	2,9	3,1	-3,5	3,2

Джерело: Складено за статистичним збірником “Фінанси області за 2004 рік”. Головне Управління статистики у Тернопільській області, 2005 рік.

Активно відбуваються процеси приватизації комунальної власності, причому значно активніше ніж державної власності.

На кожне приватизоване підприємство державної власності, припадало три приватизовані підприємства комунальної власності. Причому переважна більшість підприємств була приватизована шляхом викупу майна, зданого в оренду (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість об'єктів, які змінили форму власності, за способами приватизації та формами власності у Тернопільській області за 1993-2004 рр.

Показники	Всього	у тому числі	
		державної власності	комунальної власності
		одиниць	
Всього	2601	656	1945
у тому числі:			

Показники	Всього	у тому числі	
		державної власності	комунальної власності
	одиниць		
викуп об'єкта	503	25	478
викуп за альтернативним планом приватизації	26	2	30
викуп майна, зданого в оренду з викупом	925	84	841
продаж на аукціоні	605	288	317
продаж за некомерційним конкурсом	94	11	83
продаж за комерційним конкурсом	110	13	97
продаж акцій відкритих акціонерних товариств	337	260	77

Джерело: складено за статистичним бюлетенем “Про діяльність підприємств, які змінили форму власності, у Тернопільській обл. за 2004 рік”. Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській обл., 2005 р.

Завдяки приватизації державного і комунального майна інтенсифікувались процеси інвестування соціально-економічного комплексу. У Тернопільській області обсяг інвестицій в основний капітал у 2004 р. склав 632 млн. грн., що у більше ніж 3 рази порівняно з 2000р. (199 млн. грн.) (табл. 3).

Таблиця 3

Інвестиції в основний капітал, млн. грн.

	2000	2001	2002	2003	2004
Україна	23629	32573	37178	51011	75714
Тернопільська область	199	274	319	456	632

Джерело: Статистичний збірник “Інвестиції та будівельна діяльність в Україні у 1995-2004 рр.”

Разом з тим, як показує аналіз статистичних даних, лише 12,5% капітальних інвестицій у Тернопільській області у 2004р. – це інвестиції, які належали підприємствам, що змінили форму власності (табл. 4), співвідношення відповідного обсягу інвестицій до обсягу капітальних інвестицій підприємств державної та комунальної форм власності становить лише 45,6%.

**Капітальні інвестиції підприємства, які змінили форму власності,
по містах і районах Тернопільської області за 2004 рік**

	Всього		Співвідношення до обсягу капітальних інвестицій підприємств державної та комунальної форм власності, %
	тис. грн., у фактичних цінах	у % від загального обсягу капітальних інвестицій	
Тернопільська область	92873	12,5	45,6
м. Тернопіль	63680	20,9	111,8
<i>райони</i>			
Бережанський	1720	11,8	56,8
Борщівський	1067	4,5	11,9
Бучацький	2102	7,4	22,2
Гусятинський	2872	9,4	41,3
Заліщицький	223	1,8	6,6
Збаразький	1570	9,7	38,0
Зборівський	1076	4,9	8,6
Козівський	1648	11,5	43,2
Кременецький	1467	7,6	34,8
Ланівецький	512	2,8	19,4
Монастирський	960	12,8	39,5
Підволочиський	88	0,4	2,3
Підгаєцький	688	11,1	20,4
Теребовлянський	3006	7,8	32,4
Тернопільський	4839	9,5	49,1
Чортківський	2931	10,2	28,7
Шумський	679	7,5	17,3

Джерело: статистичний бюлетень “Про діяльність підприємств, які змінили форму власності” за 2004 р. – Тернопіль, 2005. – 94 с.

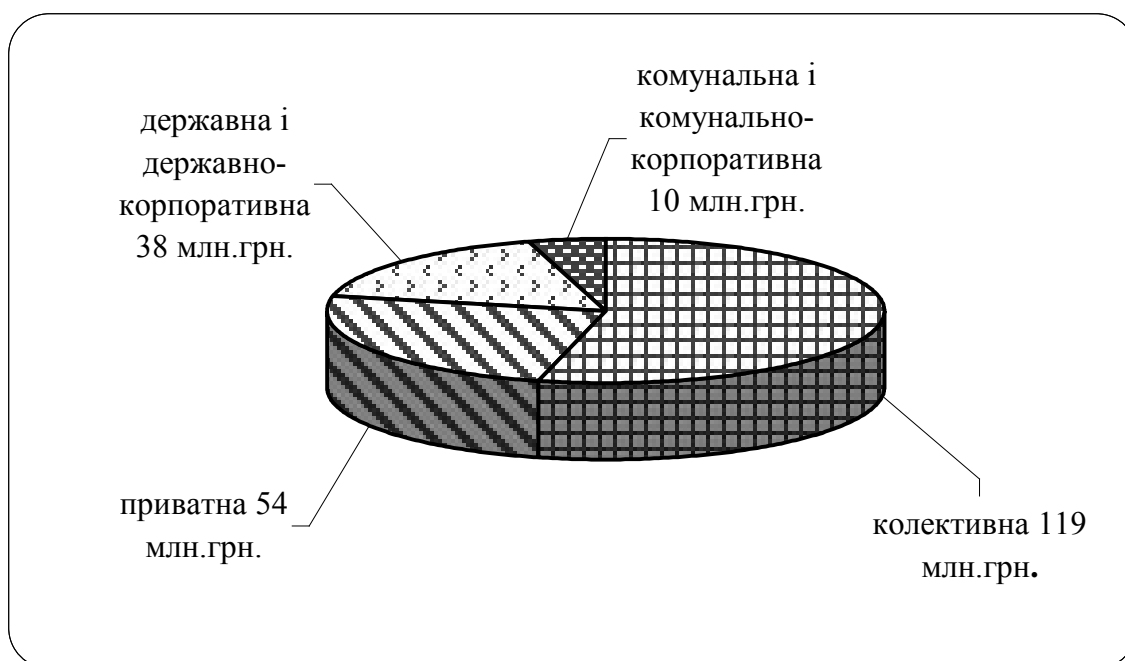
Серед районів і міст області найменш інтенсивно відбувається вкладення капітальних інвестицій у підприємства державної і комунальної власності у м. Тернополі. Їх обсяг понад два рази менший від обсягу інвестицій у розвиток підприємств, що змінили форму власності. Найменша

частка капітальних інвестицій у підприємства, що змінили форму власності з державної та комунальної у районах: Підволочиському (2,3%), Зборівському (8,6%) та ін. (табл. 4).

Аналіз, проведений у дисертації, показав, що підприємства комунальної власності залишаються підприємствами меншої потужності, а відповідно і підприємствами меншої ефективності.

Свідченням цього є, зокрема те, що хоча частка кількості підприємств комунальної і комунально-корпоративної форм власності в загальній кількості промислових підприємств у Тернопільській області становить 5,5% (а по Україні 2,3%), частка їх продукції складає 3,9% від загального обсягу реалізованої промислової продукції в області, зокрема, у галузі діяльності “виробництва та розподілення електроенергії, газу та води” частка підприємств комунальної і комунально-корпоративної форм власності складала у 2004 році 71,6% від загальної кількості промислових підприємств, а обсяг виробленої продукції лише 17,6% від загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Про зменшення потенціалу підприємств комплексу соціально-комунальної власності свідчить і значно менший, порівняно з іншими сферами власності, обсяг інвестицій в основний капітал – всього 4% (рис. 4).

Рис. 4. Структура розподілу інвестицій в основний капітал Тернопільської області у 2004 році

Виробництво соціально-комунальних послуг зі сфери комунальної власності переміщається у сферу підприємств приватної власності. Свідченням цього є зменшення обсягу роздрібного

товарообігу, що здійснюється підприємствами комунальної власності. Хоча індекси фізичного обсягу роздрібного товарообігу Тернопільської області протягом 2000-2004 рр. суттєво зростають, однак в його структурі питома вага підприємств комунальної форми власності має стійку тенденцію до щорічного зменшення. Так, зокрема, в загальному обсязі роздрібного товарообігу питома вага товарообігу, що припадає на комунальні та комунально-корпоративні підприємства зменшилась з 6% у 2000 р. до 3,1% у 2004 р.

У третьому розділі **“Напрямки удосконалення управління процесами трансформації сфери соціально-комунальних послуг”** сформульовано пропозиції щодо вдосконалення механізмів делегування права здійснення виробництва соціально-комунальних послуг у регіоні суб’єктам господарювання приватної форми власності, сформульовано пропозиції щодо вдосконалення методів державного (муніципального) регулювання діяльності підприємств сфери виробництва комунальних послуг, пропозиції щодо вдосконалення методології моніторингу виробництва і споживання соціально-комунальних послуг.

У дисертації обґрунтовується доцільність розширення практики делегування права здійснення ряду соціально-комунальних послуг, що традиційно вважалися такими, виконання яких повинно здійснюватися державними і комунальними підприємствами. Суб’єктам господарювання приватної форми власності на сьогодні, зокрема, у Тернопільській області це право делеговано приватним підприємствам, що надають соціально-комунальні послуги у сферах, які, по-перше, не потребують великих капітальних затрат, по-друге, оплата яких здійснюється у момент надання послуг. Такими сферами є: освітянська діяльність (приватні школи, приватні вищі навчальні заклади), транспортні перевезення (приватні автомобільні перевізники), лікувальна діяльність (приватні лікувальні заклади).

Необхідно створити умови, при яких приватні підприємства залучалися б до виконання послуг з благоустрою території, постачання води, тепла, електрики на засадах конкуренції.

У дисертації розроблено рекомендації щодо системи організаційно-економічних заходів з регулювання розвитку соціально-комунальних послуг у регіоні (див. табл. 5).

Регулювання відносин регіональних органів влади з економічно самостійними підприємствами комунальної власності мають будуватися на договірній основі і з використанням економічних регуляторів: податки, встановлення граничного рівня цін і тарифів, кредити тощо.

Таблиця 5

Система організаційно-економічних заходів з регулювання розвитку комплексу соціально-комунальних послуг у регіоні

Група заходів Група послуг	Нормативно-дозвільні	Форма змін власності	Об'єкти економічно-стимулювальної дії	Організаційно-інвестиційні дії
Соціально-комунальні послуги із задоволення нагальних потреб	Доручення Ліцензії Дозволи	Оренда	Ціни і тарифи, субвенції і дотації Бюджетне фінансування з місцевого бюджету	Виділення землі, інвестиції у будівельні роботи, інвестиції в основні фонди, інвестиції в інфраструктуру
Соціально-комунальні послуги із забезпечення соціальної діяльності людей і громади	Доручення Ліцензії Дозволи	Роздержавлення	Ціни і тарифи, субвенції Податкові пільги	Виділення землі, інвестиції в інфраструктуру, пільгові кредити
Соціально-комунальні послуги із забезпечення економічної діяльності	Дозволи Доручення	Державно-комунальна	Податкові пільги	Виділення землі, інвестиції в інфраструктуру, пільгові кредити

На діяльність підприємств, що здійснюють виробництво соціально-комунальних послуг, у дисертації пропонується встановлювати диференційовані ставки податку на додану вартість. Зокрема, пропонується зменшити податкові ставки для підприємств, що займаються виробництвом соціально-комунальних послуг із задоволенням нагальних потреб (водопостачання, каналізація тощо), ремонтом місцевих і внутріміських доріг, благоустрою території.

Доцільно встановити диференційовану плату за ліцензії на право виробництва соціально-комунальних послуг із забезпечення соціальної діяльності жителів регіону і громади – освітньої, лікарської, торгової діяльності тощо.

Окрім диференціації ставок податку на додану вартість у залежності від виду діяльності для стимулювання розвитку потужностей з виробництва соціально-комунальних послуг із задоволення

нагальних потреб та послуг із забезпечення соціальної діяльності жителів і громади у дисертації пропонується інтенсифікувати використання муніципального кредитування. Муніципальне кредитування особливо актуальне для регулювання діяльності об'єктів комунальної власності, зокрема, соціально-майнових комплексів.

Важливим напрямком розвитку потужностей регіонального комплексу соціально-комунальних послуг є використання коштів банківського кредитування. У дисертації обґрунтовується доцільність використання для цього коштів комерційних банків при участі регіональної адміністрації як поручителя за взяті кредити. Альтернативою використання коштів комерційних банків може бути створення і використання коштів муніципальних банків, а також мережі кредитних спілок. Як спосіб нагромадження інвестиційних коштів слід використовувати випуск і продаж муніципальних облігацій. За цей рахунок слід забезпечувати розвиток місцевої інфраструктури, розвиток міського транспорту, забезпечувати функціонування універсальних соціально-майнових комплексів, що залишаються у комунальній власності.

Актуальним напрямком трансформації регіонального комплексу соціально-комунальних послуг є вдосконалення методів регулювання, контролю і стимулювання діяльності суб'єктів господарювання приватної власності зі сторони органів регіонального управління. У дисертації обґрунтовується необхідність посилення контрольних функцій зі сторони органів регіональної влади за діяльністю приватних підприємств, що виконують делеговані їм права на надання соціально-комунальних послуг. Мова йде, передовсім, по-перше, про надання контрольованих послуг для непрацюючих громадян, пенсіонерів, неповносправних за доступними цінами, по-друге, забезпечення продукування послуг належної якості і своєчасності.

Слід посилити планувальні і контрольні функції органів місцевої влади щодо виробництва соціально-комунальних послуг.

Одним із критеріїв спрямування діяльності органів місцевої влади щодо розвитку регіонального комплексу соціально-комунальних послуг є забезпечення через систему планування і контролювання, рівномірності розподілу доступу населення до місць виробництва тих послуг. Для покращення виконання цих функцій у дисертації обґрунтовуються заходи з удосконалення статистичної інформації з оцінювання розвитку комунальних послуг.

Враховуючи, що в діючій системі статистичної інформації, оцінювання стану розвитку комунальних послуг здійснюється фрагментарно і розкидано по розділах за критерієм “вид економічної діяльності” у дисертації пропонується організація спеціального розділу “Комунальні послуги”. Сформульовані організаційно-методологічні засади організації такого оцінювання. Зокрема, встановлюється, що оцінювання соціально-комунальних послуг у регіоні повинно здійснюватися на засадах моніторингового порівняння рівня забезпеченості соціально-комунальними послугами з попереднім періодом і з іншими регіонами.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено узагальнення теоретичних положень, що використовуються у національній науці і практичній діяльності, запропоновано новий спосіб вирішення наукової задачі управління процесами трансформації сфери соціально-комунальних послуг на засадах ринкових відносин та задоволення потреб населення, що дозволило зробити наступні висновки.

1. Регіональний комплекс соціально-комунальних послуг доцільно представляти як сукупність суб'єктів господарювання, включаючи комунальні, державні та приватні підприємства, що виробляють послуги, які не тільки виробляються але і споживаються у регіоні.

2. Управління регіональним комплексом соціально-комунальних послуг здійснюється на засадах економічних та соціальних відносин. Відповідальність за виробництво послуг, їх якість несуть не тільки виробники послуг але і органи державного управління та місцевого самоврядування.

3. За рівнем відповідальності за виробництво і якість послуг регіональний комплекс соціально-комунальних послуг доцільно розмежувати на три основні групи:

- а) комплекс комунальних послуг щодо забезпечення нагальних потреб;
- б) комплекс соціально-комунальних послуг щодо забезпечення соціального функціонування населення і громади;
- в) комплекс соціально-комунальних послуг щодо сприяння економічної діяльності в регіоні.

4. Для забезпечення підвищення якості соціально-комунальних послуг у регіоні необхідне цілеспрямоване проведення трансформації комплексу соціально-комунальних послуг регіону, основними напрямками якої є :

- збільшення виробництва потужностей комплексу задля надання комунальних послуг;
- трансформація державної власності у комунальну власність;
- делегування права власності на засоби виробництва приватним суб'єктам господарювання;
- делегування права діяльності з виробництва комунальних послуг приватним суб'єктам господарювання;
- удосконалення методів контролю, методів регулювання діяльності з виробництва комунальних послуг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Августин Р.Р. Комунальна власність – основа економічного розвитку територіальних громад // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2001. – № 8. – С. 143-151.
2. Августин Р.Р. Особливості формування корпоративного управління комунальною власністю в сучасних умовах // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2001. – № 9. – С. 120-124.
3. Савчук Л.І., Августин Р.Р. Комунальна власність в системі ринкових відносин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2002. – № 10. – С.26-34. (Особистий внесок: проаналізована та продемонстрована компенсація “вузьких місць” в рамках місцевого ринку).
4. Августин Р.Р. Інструментарій управління муніципальною нерухомістю в умовах становлення ринкових відносин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2002. – № 12. – С. 208-210.
5. Августин Р.Р. Теоретичні основи управління комунальною власністю міста // Наукові записки Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – Вип. 13., Ч. 2. – С. 85-90.
6. Августин Р.Р. Шляхи удосконалення механізмів управління об’єктами комунальної власності міста // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2004. – №16. – С. 181-185.
7. Августин Р.Р. Світовий та вітчизняний досвід управління комунальною власністю міста // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2004. – № 17. – С. 57-60.
8. Августин Р.Р. Напрямки удосконалення організаційного та інформаційного забезпечення контролю за використанням комунального майна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2005. – № 18. – С. 250-253.
9. Августин Р.Р. Інформаційне забезпечення контролю за використанням комунального майна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2005. – № 19. – С. 192-195.

10. Августин Р.Р. Поняття і зміст права комунальної власності: проблемні моменти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: економіка. – 2006. – № 20. – С. 40-42.

В інших виданнях:

11. Августин Р.Р. Поетапна методика використання об'єктів комунальної власності // Матеріали щорічної науково-практичної конференції “Ефективність державного управління (регіональний аспект)”. – Львів: ЛФ УАДУ, 2001. – С. 3-5.
12. Августин Р.Р. Особливості управління комунальною власністю // Праці Першої міжнародної другої всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих учених “Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання”. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – Ч. 2. – С. 38-40.
13. Августин Р.Р. Удосконалення інформаційної бази управління комунальною власністю міста // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – Вип. 7. – С. 156-160.
14. Августин Р.Р. Удосконалення форм та методів контролю за використанням комунального майна // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – Вип. 10. – С. 5-10.
15. Августин Р.Р. Проблематика вартості житла в Тернополі // Збірник наукових праць професорсько-викладацького складу інституту економіки і менеджменту інвестицій ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – Вип. 2. – С. 143-148.

АНОТАЦІЯ

Августин Р.Р. Трансформація регіонального комплексу соціально-комунальних послуг. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.01 – Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. – Інститут регіональних досліджень НАН України, Львів, 2006.

Дисертацію присвячено науково-методичному обґрунтуванню напрямків удосконалення управління трансформаційними процесами регіонального комплексу соціально-комунальних послуг.

Розглянуто сутність категорії та дано визначення поняттям “трансформація”, “соціально-комунальні послуги”, “регіональний комплекс соціально-комунальних послуг”. Проведено економічний аналіз стану та тенденцій трансформації комплексу

соціально-комунальних послуг на прикладі Тернопільської області.

У роботі обґрунтовано напрямки удосконалення управління процесами трансформації сфери соціально-комунальних послуг регіону, сформульовано пропозиції по вдосконаленню механізмів делегування методів державного (муніципального) регулювання діяльності підприємств сфери виробництва комунальних послуг, розроблено рекомендації щодо системи організаційно-економічних заходів з регулювання розвитку соціально-комунальних послуг у регіоні, представлено пропозиції щодо вдосконалення методології моніторингу виробництва і споживання послуг.

Ключові слова: трансформаційні процеси, приватизація, регіональний комплекс соціально-комунальних послуг, комунальна власність, виробництво і споживання комунальних послуг, регіон, територіальні громади.

АННОТАЦІЯ

Августин Р.Р. Трансформация регионального комплекса социально-коммунальных услуг. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01 – Размещение производительных сил и региональная экономика. – Институт региональных исследований НАН Украины, Львов, 2006.

Диссертация посвящена научно-методологическому обоснованию направлений усовершенствования трансформационными процессами регионального комплекса социально-коммунальных услуг.

Основной целью повышения эффективности сферы производства комплекса социально-коммунальных услуг в регионе должно стать с одной стороны поднятия уровня комфортности социально-коммунальных услуг населения в регионе, а с другой повышение эффективности предприятий, которые производят социально-коммунальные услуги.

В работе раскрыта экономическая сущность категории “трансформация” как совокупность методов повышения эффективности деятельности отраслей экономики в связи с переходом к рыночным отношениям, а также рассмотрен комплекс социально-коммунальных услуг как объект управления и трансформации, сформулированы принципы реализации трансформации социально-коммунальных услуг исходя из необходимости повышения экономической эффективности деятельности производителей коммунальных услуг, а также повышения уровня обеспеченности услугами населения региона, произведена структуризация направлений трансформации комплекса социально-коммунальных услуг региона на три группы: организационно-экономические, правовые и технические. Сформулированы основные принципы

проведения организационно-экономической реструктуризации комплекса социально-коммунальных услуг в регионе.

На основе функционального подхода рассмотрена система отношений в сфере социально-коммунальных услуг на уровне региона. На примере Тернопольской области произведен экономический анализ состояния и тенденций его трансформирования.

В диссертации обоснованы пути усовершенствования управления процессами трансформации сферы социально-коммунальных услуг региона, сформулированы предложения по усовершенствованию механизмов делегирования методов государственного (муниципального) регулирования деятельности предприятий сферы производства коммунальных услуг, разработаны рекомендации к системе организационно-экономических мероприятий по регулированию развития социально-коммунальных услуг в регионе, представлены предложения по усовершенствованию методологии мониторинга производства и потребления услуг.

Ключевые слова: трансформационные процессы, приватизация, региональный комплекс социально-коммунальных услуг, коммунальная собственность, производство и потребление коммунальных услуг, регион, территориальные громады.

ANNOTATION

Avgustyn R.R. Social public utilities regional complex transformation. Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of economic sciences in the specialty 08.10.01 – Accommodation of productive forces and regional economy. Institute of regional research of NAS of Ukraine, Lviv, 2006.

The thesis is devoted to the scientific-methodical ground of directions of improvement of transformations processes control of regional complex of socially-public utilities.

Essence of category is considered and determination to the concepts “transformation”, “social public utilities” “regional complex of socially-public utilities” is given. The economic analysis of the state and tendencies of social public utilities complex transformation is conducted on the example of the Ternopil’ region.

The directions of processes control improvement transformation region social public utilities in sphere, are grounded the suggestions on mechanism improvement of methods delegation of the state activity adjusting of sphere enterprises of public utilities production are formulated, the recommendations in relation to the organizational economic measures system on development adjusting social public utilities in a region, are the suggestions developed in relation to methodology perfection production monitoring and services consumption.

Keywords: transformation processes, privatization, social public utilities regional complex,

community property, production and consumption of public utilities, region, territorial societies.